

“13 ความลับ” และสันติวิธีในสังคมไทย

อาจารย์ชญาธิษฐ์ พูลยรัตน์^{*}

นับตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม 2553 เมื่อ “คนเสื้อแดง” หรือกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ประกาศระดมพลเพื่อจัดการชุมนุมใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผู้คนในสังคม โดยเฉพาะที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวง ต่างพากันตื่นตัว ฝ้าติดตามปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญนี้ด้วยความห่วงใย ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน จำนวน 1,134 คน ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลโดยสวนดุสิตโพล พบว่าเหตุการณ์การชุมนุมส่งผลให้ผู้คนกว่าร้อยละ 51 ติดตามข่าวสารจากสื่อต่างๆ เพิ่มขึ้น ในจำนวนนี้ร้อยละ 40 รู้สึกเครียดมากเพราะเป็นห่วงบ้านเมือง ขณะที่อีกร้อยละ 33 รู้สึกกังวลเพราะไม่รู้ว่าสถานการณ์บ้านเมืองจะจบลงอย่างไร¹ ท่ามกลางบรรยากาศอันตึงเครียด ทั้งรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุมต่างคอยตอกย้ำจุดยืนและอ้างความชอบธรรมของตนผ่านแนวทางสันติวิธี เช่นเดียวกันกับอีกหลากหลายกลุ่มในสังคมที่ทยอยกันออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ฝ่ายต่างๆ ไม่ใช่ความรุนแรงต่อกัน สันติวิธีกลายเป็นคำที่ได้รับความนิยมจากสังคมไทยอย่างกว้างขวาง หากความสนใจดังกล่าวอาจมาพร้อมกับความไม่แน่ใจและสับสนว่าสันติวิธีคืออะไรแน่ หรือทำอะไรได้บ้าง

หนึ่งในบรรดาความพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสังคมเกี่ยวกับแนวคิดสันติวิธี คือ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ขนาดเล็ก “13 ความลับสันติวิธี” โดยศูนย์ข่าวสารสันติภาพ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา เพื่อเผยแพร่แก่กลุ่มผู้ชุมนุม เจ้าหน้าที่ตำรวจ-ทหาร และบุคคลทั่วไป นับตั้งแต่ช่วงสัปดาห์แรกของการชุมนุม ปฏิกริยาของผู้ได้รับแจกเอกสารดังกล่าวนั้นหลากหลายและน่าสนใจไม่น้อย ผู้คนจำนวนหนึ่งรับเอกสารไปด้วยความยินดี บ้างอดออดและอธิบายว่า “สิ่งที่เราทำเป็นสันติวิธีอยู่แล้ว” กระทั่งชายคนหนึ่งฉีกเอกสารทิ้งต่อหน้าอาสาสมัครทันทีที่ได้รับ ปฏิกริยาเหล่านี้เป็นกระแสวิกฤตอีกด้านที่สะท้อนว่าผู้คนในสังคมมีทัศนคติและความรับรู้เกี่ยวกับสันติวิธีแตกต่างกันเพียงใด

บทความนี้เป็นความพยายามทำความเข้าใจแนวคิดสันติวิธีในสังคมไทยผ่าน 13 “ความลับ” พื้นฐานโดยอาศัยกรณีศึกษาของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) นับตั้งแต่มีการชุมนุม

^{*} อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹ “โพลชี้คนไทย ‘เครียด’ มึนบ” ใน หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 14 มีนาคม 2553, หน้า 15.

ใหญ่เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2553 จวบจนเหตุการณ์การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารและกลุ่มผู้ชุมนุมในคืนวันที่ 10 เมษายน 25532 ประหนึ่งว่าสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่กำลังดำเนินอยู่เป็นเครื่องทดสอบว่าสังคมไทยได้เดินทางมาไกลเพียงใดในแง่ความรู้ความเข้าใจและการยึดมั่นในหลัก “การต่อสู้” โดยไม่ใช้ความรุนแรงนี้

13 ความลับสันติวิธี: ทฤษฎี หลักการ วิธีการ พลวัตและข้อจำกัด

ท่ามกลางความขัดแย้งที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา ทั้งฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ต่างอ้างความชอบธรรมของตนผ่านแนวทางสันติวิธี หากแต่ละกลุ่มกลับมีความเข้าใจต่อแนวคิดนี้แตกต่างกันไป แม้ว่าสันติวิธีจะไม่ได้มีคำจำกัดความที่ตายตัว หากก็คงไม่ได้หมายถึงอะไรก็ได้ตามแต่ใครอยากจะเลือกนิยาม ในระดับพื้นฐานที่สุด สันติวิธีคือการไม่ใช้หรือจะใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นในทางกายภาพ ทว่าในฐานะวิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สันติวิธีมีพื้นฐานทางทฤษฎี หลักการ วิธีการ พลวัตและข้อจำกัดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทั้งผู้สนใจศึกษาและผู้ใช้สันติวิธีควรจะต้องทำความเข้าใจ ผ่าน “ความลับ” พื้นฐาน 13 ประการ ดังต่อไปนี้

2 ทฤษฎี

1. สันติวิธีเป็นเรื่องของอำนาจ ตามทฤษฎีอำนาจมาจาก “ความยินยอม” (Consent)

หากพิจารณาจากพื้นฐานหลักการที่รองรับ จะสามารถแบ่งสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ การไม่ใช้ความรุนแรงที่เน้นพื้นฐานทางศีลธรรม และการไม่ใช้ความรุนแรงที่เน้นพื้นฐานทฤษฎีแห่งอำนาจ³

การไม่ใช้ความรุนแรงที่เน้นพื้นฐานทางศีลธรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้ยืนกันอยู่บ่อยครั้ง กระทั่งกลุ่ม นปช. ก็ประกาศชัดเจนว่าเป็นหลักการที่พวกตนยึดมั่น ได้แก่ แนวทางอหิงสา ซึ่งเป็นแนวทางที่มหาตมะคานธี (ค.ศ. 1869-1948) ประกาศแห่งสันติวิธี ใช้นำมวลชนเพื่อต่อสู้ปลดแอกจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ กระทั่งนำไปสู่เอกราชของประเทศอินเดียใน ค.ศ.1947 สำหรับคานธี อหิงสา (Ahimsa) หรือการไม่ใช้ความรุนแรง เป็น

² ข้อมูลที่ใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์สำหรับบทความนี้อ้างอิงจากการรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มียอดขายสูงสุดของประเทศ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม ถึง 11 เมษายน 2553

³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*. (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2533), หน้า 84.

หนทางเดียวที่จะบรรลุผลจะ ตรงกันข้ามกับความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นสูงสุด ซึ่งก็คือเอกภาพและความ ศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตทั้งหมด คานธีอธิบายว่าอหิงสาเป็น “พลังที่แท้จริงเพียงอย่างเดียวของชีวิต”⁴ และมีเงื่อนไข แห่งความสำเร็จอยู่ 3 ประการ ได้แก่ คือ ประการแรก ผู้ใช้อหิงสาต้องไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้าม สิ่ง ที่ผู้ใช้สันติวิธีมุ่งต่อสู้ไม่ใช่ตัวบุคคล แต่คือความชั่วและความอยุติธรรมต่างๆ ประการที่สอง สันติวิธีต้องมี เป้าหมายในการต่อสู้ที่เป็นธรรม ประการที่สาม ผู้ปฏิบัติอหิงสาพร้อมที่จะทุกขุทรมานจนถึงที่สุด และประการ สุดท้าย จะต้องมีความศรัทธาในพระเป็นเจ้า โดยเชื่อว่าตัวตนของมนุษย์นั้นสำคัญน้อยกว่าจิตวิญญาณ⁵

สันติวิธีอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการไม่ใช้ความรุนแรงที่เน้นพื้นฐานทฤษฎีแห่งอำนาจ เรียกว่าปฏิบัติการไร้ ความรุนแรง (Nonviolent Action) แนวทางนี้เข้าใจว่าอำนาจของผู้ปกครองไม่ได้เกิดจากคนจำนวนน้อยที่สกด อยู่บนจุดยอดแห่งการสั่งการ อีกนัยหนึ่ง อำนาจไม่ใช่สิ่งที่เสริมสร้างเกื้อหนุนตนเองหรือคงทนถาวร ตรงกันข้าม ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงวางอยู่บนฐานความเข้าใจว่าอำนาจของผู้ปกครองไม่ได้ดำรงอยู่ในตัวเขา แต่เกิดมา จากส่วนต่างๆ ในสังคม และดังนั้นอำนาจทางการเมืองจึงเปราะบาง เพราะขึ้นอยู่กับ การเสริมกำลังอำนาจของ กลุ่มต่างๆ⁶ ถึงแม้ผู้ปกครองจะมีกลไกมากมาย เช่น การเสนอผลประโยชน์และการลงทัณฑ์ เพื่อทำให้ได้มาซึ่ง การเชื่อฟังจากกลุ่มต่างๆ ในสังคม แต่กลไกเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเชื่อฟังได้โดยอัตโนมัติ ดังนั้น อาจสรุป ได้ว่าการปกครองทุกชนิดขึ้นอยู่กับ การยินยอมเชื่อฟังโดยสมัครใจ (Consent) และหมายความว่า การยินยอม เชื่อฟังนั้น ตลอดจนความช่วยเหลือต่อระบบนั้นสามารถถูกเพิกถอนไปจากผู้ปกครองได้เช่นกัน ปฏิบัติการไร้ ความรุนแรงเห็นว่าการปฏิเสธที่จะเชื่อฟังและให้ความช่วยเหลือเท่ากับการบั่นทอนอำนาจของผู้ปกครอง โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงต่อสู้แต่อย่างใด⁷

ในแง่นี้ การระดมพลเพื่อชุมนุมใหญ่ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม นปช. ในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา จึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากการแสดงให้เห็นว่าคนเสื้อแดงไม่ยอมรับรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในฐานะ ผู้ปกครอง และมีข้อเรียกร้องสำคัญคือการยุบสภา กลุ่มคนเสื้อแดงประกาศยืนยันว่าการชุมนุมของพวกเขาเป็น

⁴ M.K. Gandhi, *Non-Violence in Peace & War*. Volume 1. (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1948), 414; อ้างใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง.*, หน้า 87.

⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 86-91.

⁶ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง*. (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์มูลนิธินิธิกุลคีมทอง, 2529), หน้า 9.

⁷ Etienne de la Boetie, “Discours de la Servitude Volontarie,” in *Oeuvres Completes d’Etienne de la Boetie*. (Paris: J. Rouam & Cie., 1982), 12; อ้างใน ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและ ยุทธวิธีไร้ความรุนแรง.*, หน้า 36.

การเคลื่อนไหวตามระบอบประชาธิปไตย และเป็นการชุมนุมโดยสันติ อหิงสา ปราศจากอาวุธ⁸ จึงอาจไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่พวกเขาถือฤกษ์วันที่ 12 มีนาคมในการเคลื่อนไหว เพราะเป็นวันเดียวกันกับที่มหาตมะคานธีเริ่มต้น Salt March หรือการเดินทางไกลกว่า 200 ไมล์เพื่อรณรงค์ให้ชาวอินเดียร่วมกันละเมิดกฎหมายห้ามการผลิตเกลือ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อต้านระบบปกครองอันไม่ชอบธรรมของจักรวรรดิอังกฤษเมื่อแปดทศวรรษก่อน (ค.ศ.1930)

2. สันติวิธีคือการกระทำ ไม่ใช่การไม่กระทำ (Action, and Not Inaction)

วิธีการต่อสู้โดยสันติวิธี ไม่ใช่การนิ่งเฉย ยอมแพ้หรือยอมจำนนอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่น ตรงกันข้าม ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงมีความหมายตามชื่อที่ปรากฏ คือ เป็นการกระทำ (Action) หรือปฏิบัติการโดยไม่ใช้ความรุนแรง ประกอบด้วยการประท้วงต่อต้าน การไม่ให้ความร่วมมือ และการเข้าไปแทรกแซงโดยตรง ไม่ใช่การใช้เพียงวาจาเท่านั้น⁹

การกระทำ (Action) ในทฤษฎีปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมอันไม่ใช่วิถีปกติของบุคคล เป็นการกระทำซึ่งเกินเลยหรือนอกเหนือไปจากที่กำหนดตามกรอบขนบธรรมเนียมประเพณี กระทั่งอาจเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและหลักการข้อบังคับต่างๆ (Commission) นอกจากนี้ การกระทำในมุมมองของปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ยังหมายรวมถึง การกระทำโดยละเว้น (Omission) นั่นคือ การปฏิเสธการกระทำซึ่งดำเนินอยู่เป็นปกติ หรือถูกคาดหวังว่าจะกระทำโดยขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎหมายและข้อบังคับต่างๆ กำหนดให้กระทำอีกด้วย¹⁰

การชุมนุมใหญ่และกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่ม นปช. ย่อมชัดเจนว่าเป็นการกระทำ (Action) ที่มุ่งแสดงออกถึงการต่อต้านไม่ยอมรับอำนาจของรัฐบาล ทั้งการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันไม่ใช่วิถีปฏิบัติปกติ (Commission) ได้แก่ การฝ่าฝืนกฎหมายนับไม่ถ้วนภายใต้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ ยังรวมถึงการกระทำโดยละเว้น (Omission) อันไม่เป็นไปตามขนบประเพณีหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ในบางลักษณะ อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กันไป คือ การกระทำ (Action) ดังกล่าวเป็นสันติวิธีหรือไม่

⁸ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2553, หน้า 16.

⁹ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง*, หน้า 100.

¹⁰ เฟิงอ้วง, หน้า 102.

หากยึดมั่นตามนิยามพื้นฐานอย่างเคร่งครัด ว่าสันติวิธีคือการไม่ใช้หรือจะใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น ในทางกายภาพ อาจไม่ใช่นักที่จะพิจารณาว่าการเคลื่อนไหวในบางลักษณะของ นปช. เป็นวิธีการแห่งสันติ อาทิ การตอบโต้ของนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ เลขาธิการ นปช. ต่อคำให้สัมภาษณ์ของรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายความมั่นคง นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เรื่องที่จะให้เจ้าหน้าที่มาบุกจับตัวแกนนำว่า หากมีกรณีเช่นนั้นจริง คนเสื้อแดง ก็จะบุกไปจับตัวนายสุเทพเป็นการตอบแทนบ้าง¹¹ ในทำนองเดียวกันกับปฏิกิริยาของกลุ่มคนเสื้อแดงในต่างจังหวัดต่อท่าทีของศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) ที่จะสลายการชุมนุมในกรุงเทพฯ พร้อมจะตอบโต้ด้วยการเผาศาลากลางจังหวัด¹² เป็นต้น

3 หลักการ

3. ต้องไม่มีความเกลียดชัง (No Hatred)

ถึงแม้ความรู้สึกเกลียดชังโดยตัวมันเองจะไม่ใช่วิถีกรรมรุนแรงที่ส่งผลต่อผู้อื่นในทางกายภาพ แต่คงยากจะปฏิเสธว่าความเกลียดชังเป็นมูลฐานสำคัญที่สามารถนำไปสู่ความรุนแรงทางกายภาพได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้การเคลื่อนไหวของ นปช. โดยรวมจะดำเนินไปโดยไม่มี ความรุนแรง แต่การชุมนุมใหญ่ตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม 2553 นั้น กลับมีจุดเริ่มต้นจากการแสดงออกซึ่งความรู้สึกชิงชังรังเกียจ ด้วยวิธีการเผาพริกเผาเกลือสาปแช่งรัฐบาล¹³

ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งอันยืดเยื้อซึ่งเป็นเสมือนระเบิดเวลาระลอกใหญ่ในสังคมไทยครั้งนี้ เป็นทั้งผลและสาเหตุจากการที่คู่ขัดแย้งแต่ละฝ่ายมีสื่ออยู่ในครอบครอง ทั้งสถานีโทรทัศน์วิทยุและอินเทอร์เน็ต ช่องทางการสื่อสารเหล่านี้ถูกใช้เพื่อนำเสนอข้อมูลและชุดความจริงที่แตกต่างกันอย่างสุดขั้ว เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเป็นอื่นและความเกลียดชังกันอย่างไม่ลดละ

ในสารคดี “บันไดห้าขั้นสู่ทรราช” (Five Steps to Tyranny) ซึ่งจัดทำโดยสถานีโทรทัศน์บีบีซี เมื่อหลายปีก่อน แสดงให้เห็นถึงการทดลองทางจิตวิทยาที่พิสูจน์ว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในโลกของเรา ไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของปิศาจร้าย แต่เกิดจากการกระทำของคนธรรมดาเช่นเราทั้งหลาย กระบวนการที่สามารถเปลี่ยนคนธรรมดาให้กลายเป็นฆาตกรเลือดเย็นได้นั้น เริ่มต้นด้วยขั้นตอนง่ายๆ โดยการแบ่ง “พวกเขา” ออกจาก “พวกเรา” ซึ่งมักจะเกิดขึ้นควบคู่กับอคติพื้นฐานว่ากลุ่มของเราเหนือกว่ากลุ่มอื่น ในไม่ช้า “พวกเขา” จะถูก

¹¹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 5 เมษายน 2553, หน้า 12.

¹² หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 4 เมษายน 2553, หน้า 15.

¹³ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 13 มีนาคม 2553, หน้า 10.

มองว่าน่ารังเกียจเสียดันทันที ต่ำต้อยด้อยค่าจนไม่หลงเหลือความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) กระทั่งกลายเป็นปิศาจร้ายที่น่าเกลียดกลัว (Demonization) และต้องกำจัดให้สิ้นซาก เมื่อเราเห็นว่าคนอื่นไม่ใช่มนุษย์เหมือนกับเรา การที่จะใช้ความรุนแรงกับเขาก็กลายเป็นเรื่องไม่ยาก¹⁴

4. มุ่งความเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายที่เป็นธรรม (Just Cause)

ผู้คนจำนวนไม่น้อยในสังคมอาจโต้แย้งว่าข้อเรียกร้องของคนเสื้อแดง ที่ให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภาในทันที เป็นไม่ใช่เป้าหมายที่ชอบธรรม อย่างไรก็ตาม คงไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ว่าปัญหาพื้นฐานที่ผลักดันให้กลุ่มคนเสื้อแดงมารวมตัวกัน ทั้งเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนและคนรวย ความไม่เป็นธรรมตลอดจนการขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน นั้นไม่ได้ดำรงอยู่และเป็นปัญหาที่มีมาช้านานในสังคมการเมืองไทย¹⁵

ถึงแม้เป้าหมายที่เป็นธรรมย่อมจะมีผลไม่มากก็น้อยให้ปฏิบัติการใช้ความรุนแรงประสบผลสำเร็จได้ หากในทางทฤษฎีกลับพบว่า ไม่มีอะไรในตัวปฏิบัติการใช้ความรุนแรงที่จะป้องกันไม่ให้วิธีการนี้ถูกนำไปใช้เพื่อจุดมุ่งหมายที่ “ดี” หรือ “ชั่ว” อีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีปฏิบัติการใช้ความรุนแรงอ้างว่าวิธีการไม่ใช้ความรุนแรงนี้สามารถใช้ให้เป็นผลได้ ทั้งในปฏิบัติการเพื่อเป้าหมายอันชอบธรรมและเป้าหมายอื่นๆ ที่อาจชอบธรรมน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ผลทางสังคมของการใช้ปฏิบัติการใช้ความรุนแรงเพื่อวัตถุประสงค์ที่ชั่วร้ายอาจจะแตกต่างอย่างยิ่งจากผลของการใช้ความรุนแรงเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน¹⁶

5. ผู้ใช้สันติวิธีอดทนยอมรับความทุกข์ทรมานเสียเอง (Self-Suffering)

หนึ่งในกิจกรรมการเคลื่อนไหวของ นปช. ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ได้แก่ “ยุทธการเทเลือด” ซึ่งมีขึ้นในเช้าวันที่ 16 มีนาคม 2553 คนเสื้อแดงจำนวนมากและบรรดาแกนนำ นปช. พร้อมใจกันสละเลือดคน

¹⁴ สารคดี Five Steps to Tyranny เขียนบทโดย Sheena McDonald และกำกับโดย Elizabeth McIntyre ออกฉายทางสถานีโทรทัศน์บีบีซีครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.2001

¹⁵ ดูบทสัมภาษณ์นายอานันท์ ปันยารชุน ใน “A Royalist Speaks in Thailand”, *Asia Times*, http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/LC24Ae02.html (accessed on April 24, 2010); และบทสัมภาษณ์ นายตวง คันทะไชย วุฒิสมาชิกสรรหา และอดีตประธานคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาแนวทางสร้างความสมานฉันท์ทางการเมืองของสังคมไทย ใน *หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ* ฉบับวันที่ 23 มีนาคม 2553, หน้า 19.

¹⁶ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและยุทธวิธีใช้ความรุนแรง*, หน้า 105.

ละ 10 ซีซี รวมได้ปริมาณกว่า 200,000 ซีซี เพื่อนำไปเทราดที่ประตูทำเนียบรัฐบาลและพรรคประชาธิปัตย์ในเย็นวันเดียวกัน¹⁷

ทฤษฎีปฏิบัติการไร้ความรุนแรงชี้ว่า ความเจ็บปวดของผู้ใช้สันติวิธีมีอิทธิพลอย่างมากในการพยายามเปลี่ยนทัศนคติของฝ่ายตรงข้าม โดยเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม เป็นวิธีการประสานช่องว่างทางสังคมระหว่างสองกลุ่ม ทำให้ฝ่ายตรงข้ามสามารถรู้สึกผูกพันกับผู้ใช้สันติวิธีที่กำลังเจ็บปวด และมองผู้ใช้สันติวิธีเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน¹⁸ สอดคล้องกับสิ่งที่นายวีระ มุสิกพงศ์ ประธาน นปช. อธิบายว่าการสละเลือดครั้งนี้ “เป็นการต่อสู้แบบสันติ อหิงสา เพราะเป็นการเสียสละเลือดของตัวเองมากกว่าประสงค์จะเอาเลือดของศัตรู” ส่วนที่จะเอาเลือดไปที่บริเวณรอบทำเนียบรัฐบาลนั้น เพื่อบอกนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ว่า “หากคิดจะก้าวข้ามกองเลือดของประชาชนในประเทศโดยไม่รู้สึกละอะไร ก็ให้มันรู้ไป”¹⁹

3 กลุ่มวิธีการ

6. ประท้วง/ชักจูงด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Protest/Persuasion)

การประท้วงโน้มน้าวโดยไร้ความรุนแรงเป็นวิธีการซึ่งมุ่งเน้นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือต่อต้านผ่านการกระทำ อาจเพื่อกระตุ้นความสนใจและทำให้ปัญหาดังกล่าวเป็นที่รับรู้ทั่วกัน โดยมุ่งให้ฝ่ายตรงข้ามหรือคนอื่นๆ ยอมรับในความคิดเห็นนั้นหรือลงมือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง²⁰

ในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา กลุ่มคนเสื้อแดงพยายามสื่อสารจุดยืนทางการเมืองของพวกตนผ่านกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ อาทิ การมีหน่วยจักรยานยนต์อาสากว่า 500 คัน วิ่งกระจายรอบกรุงเทพ เพื่อรณรงค์ติดและแจกจ่ายสติ๊กเกอร์จำนวน 500,000 แผ่นเรียกร้องให้ยุบสภา²¹ หรือกิจกรรมของกลุ่ม “ไม่ต้องจ้าง เราอยากทำ” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของนักกิจกรรมทางสังคมและช่างภาพอิสระ นำภาพถ่ายความเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อแดงในมุมมองที่อ้างว่าไม่ได้ถูกนำเสนอในสื่อกระแสหลักมาจัดนิทรรศการ “Red-Shirt Unseen” และเปิดเวที

¹⁷ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 17 มีนาคม 2553, หน้า 16.

¹⁸ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง., หน้า 207-208.

¹⁹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 17 มีนาคม 2553, หน้า 16.

²⁰ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง., หน้า 153-163.

²¹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 23 มีนาคม 2553, หน้า 19.

ให้ผู้ที่มาเข้าชมนิทรรศการได้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อคนเสื้อแดง²² นอกจากนี้ ในเวลาต่อมา กลุ่มคนเสื้อแดงยังตัดสินใจยกระดับการเคลื่อนไหวของตน โดย นายสุภรณ์ อัตถาวงศ์ และแกนนำคนเสื้อแดงจากจังหวัดต่างๆ พร้อมมวลชน ทั้งหญิงชาย เด็กและคนแก่ กว่า 400 คน ร่วมกันทำกิจกรรมโกนหัวขับไล่รัฐบาล โดยนายสุภรณ์อธิบายว่า การโกนหัวครั้งนี้เป็นไปตามแนวทางสันติ อหิงสา เพื่อสื่อให้เห็นว่าคนเสื้อแดงพร้อมสละทุกอย่าง ในการต่อสู้ขับไล่รัฐบาล ไม่ว่าเลือดหรือเส้นผม ทั้งมั่นใจว่าเป็นการโกนหัวไล่รัฐบาลที่มีคนร่วมมากที่สุดในโลก ให้ทั่วโลกเห็นแนวการต่อสู้ที่แท้จริงของคนเสื้อแดง²³

ในทำนองเดียวกัน กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมก็ร่วมกันรณรงค์ให้ทุกฝ่ายมีความอดกลั้นและไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันผ่านกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ ตัวอย่างเช่น กลุ่มประชาชนไม่เอาสงครามกลางเมืองนำธงสีขาวและพวงมาลัยเขียนข้อความว่า “สติ สันติ สันติภาพ” กับเอกสารเรียกร้องให้หยุดใช้ความรุนแรงแจกจ่ายเพื่อรณรงค์ให้ทั้งรัฐบาลและกลุ่มคนเสื้อแดงอย่าใช้ความรุนแรง²⁴ โดยมีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรม ให้กลุ่ม นปช. ชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ ให้รัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐบังคับใช้กฎหมายเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมโดยมีเป้าหมายเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อย ที่สำคัญ เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมการชุมนุมต้องไม่มีการติดอาวุธ ให้มีเฉพาะอุปกรณ์ป้องกันตัวและอุปกรณ์สำหรับควบคุมดูแลการชุมนุมเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีข้อเรียกร้องต่อประชาชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งอาจมีจุดยืนหรือความเห็นทางการเมืองต่างจากผู้ชุมนุม ให้ใช้ความอดทนอดกลั้น มีสติยับยั้ง ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ติดตามข่าวสารอย่างมีสติ และไม่ให้ความร่วมมือกับฝ่ายใดที่ใช้ความรุนแรง²⁵

7. ไม่ให้ความร่วมมือ (Non-Cooperation)

ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงโดยไม่ให้ความร่วมมือ เป็นเจตนาที่จะหยุดยั้งหรือเพิกถอนความร่วมมือในรูปแบบหรือระดับที่เคยให้แก่บุคคล กิจกรรม สถาบันหรือระบอบปกครอง เพื่อแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วอำนาจในการปกครองล้วนมีที่มาจากจากการยอมรับและสนับสนุนของประชาชน และเมื่อใดที่ประชาชนพร้อมใจกันเพิกถอนความยินยอมนั้น บุคคล กิจกรรม สถาบัน กระทั่งระบอบปกครอง ก็ไม่อาจดำเนินต่อไปได้ ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงโดยวิธีการไม่ให้ความร่วมมือสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มวิธี ได้แก่ (1) การไม่ให้ความร่วมมือทาง

²² หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 24 มีนาคม 2553, หน้า 12.

²³ “ตร.เข้มรับ 27 มี.ค. มีอบแดง โกนหัวไล่รัฐบาล”, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 27 มีนาคม 2553, <http://www.thairath.co.th/today/view/72965> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2553)

²⁴ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2553, หน้า 17; และ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 12 มีนาคม 2553, หน้า 19.

²⁵ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 13 มีนาคม 2553, หน้า 2.

สังคม (2) การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาทิ การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ และการนัดหยุดงาน และ (3) การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมือง²⁶

นับตั้งแต่กลุ่มคนเสื้อแดงเริ่มการชุมนุมใหญ่ในกรุงเทพฯ ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) ได้ทยอยออกประกาศฉบับต่างๆ รวมทั้งสิ้น 11 ฉบับ²⁷ กระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติประกาศใช้พระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2553 และศาลอนุมติหมายจับแกนนำ นปช. รวมทั้งสิ้น 17 คน²⁸ แต่กลุ่มคนเสื้อแดงกลับเพิกเฉย กระทั่งตั้งใจจะละเมิดกฎหมายเหล่านี้ได้เห็นได้ชัด อีกทั้งประกาศจะยกระดับการกดดันให้เพิ่มมากขึ้น และยังเชิญชวนให้คนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดออกมาร่วมเรียกร้องให้มีการยุบสภาอีกด้วย²⁹ นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ เลขาธิการ นปช. เคยประกาศอย่างชัดเจนว่า “หากนายกเข้าใจว่า การประกาศ พ.ร.ก. ดังกล่าวจะควบคุมคนเสื้อแดงได้ตามอำเภอใจ ทั้งหมดนั้นคิดผิด ในทางกลับกัน ประชาชนจะใช้ พ.ร.ก. ฉบับดังกล่าวจัดการนายกอภิสิทธิ์แทน...เพราะประชาชนไม่ถอยอย่างแน่นอน”³⁰

การไม่ให้ความร่วมมือหรือตั้งใจละเมิดกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ ถือเป็นปฏิบัติการสันติวิธีรูปแบบหนึ่ง เรียกว่า “อารยะขัดขืน” (Civil Disobedience) นั่นคือ เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนและต่อต้านกฎหมายโดยสันติวิธี เพื่อมุ่งประท้วงหรือคัดค้านคำสั่งและกฎหมายของผู้ปกครองที่อยู่ผิดธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง³¹ โดยอ้างอิงบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ที่สูงส่งยิ่งกว่า คือ “คำสั่งแห่งความรู้สึกผิดชอบชั่วดี” ของตนเอง³² อย่างไรก็ตาม การใช้อารยะขัดขืนไม่ได้มุ่งเปลี่ยนแปลงหรือแย่งชิงอำนาจรัฐ แต่เป็นการต้านอำนาจรัฐด้วยการมุ่งเปลี่ยนแปลงบางสิ่งในกฎหมายหรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็น

²⁶ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและยุทธวิธีไว้ความรุนแรง*, หน้า 163-180.

²⁷ “ประกาศศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย”, ศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย,

<http://www.capothai.org/capothai/prakas-sx-rs-1> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2553)

²⁸ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 เมษายน 2553, หน้า 11.

²⁹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 5 เมษายน 2553, หน้า 12.

³⁰ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 9 เมษายน 2553, หน้า 12.

³¹ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, “Civil Disobedience: การดื้อแพ่ง”, ใน สิริพรรณ นกสวน และ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ), *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 42; อ้างใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อารยะขัดขืน*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2549), หน้า 12.

³² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อารยะขัดขืน*, หน้า 12-13.

ธรรม โดยการปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของคนในสังคมให้ตระหนักถึงความอยู่ดีมีธรรมที่ดำรงอยู่³³ ที่สำคัญ อารยะขัดขืนต่างจากการละเมิดอำนาจรัฐแบบอื่นๆ ทั้งหมด ตรงที่ผู้ใช้จะต้องยอมรับการลงโทษที่รัฐจะกระทำต่อตน ในฐานะพลเมืองของรัฐด้วย กล่าวคือ การปลุกมโนธรรมสำนึกของสาธารณะไม่ได้เพียงเกิดขึ้นจากการละเมิดกฎหมาย แต่เกิดขึ้นจากการรับผลของการละเมิดกฎหมายดังกล่าว³⁴ เพราะอารยะขัดขืน (Civil Disobedience) เป็นการขัดขืนอำนาจรัฐ เพื่อให้สังคมการเมืองโดยรวมมี “อารยะ” ยิ่งขึ้นนั่นเอง³⁵

8. แทรกแซงทางตรง (Direct Intervention)

ในสัปดาห์ที่สามของการชุมนุม กลุ่ม นปช. ประกาศยกระดับการเคลื่อนไหวให้เข้มข้นยิ่งขึ้น ผ่านยุทธศาสตร์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ยุทธศาสตร์แรก “ตาต่อตา เด่นต่อเด่น” เป็นยุทธศาสตร์ที่การ์ด นปช. ไปตั้งเต็นท์ประกบกองกำลังทหารที่ประจำอยู่ใกล้กับบริเวณที่ชุมนุมทุกหน่วย และจะให้ผู้ชุมนุมเข้าค้นตัวนายทหารทุกคน เพื่อตรวจสอบว่าทหารที่มารักษาความปลอดภัยให้ผู้ชุมนุมปราศจากอาวุธตามที่กล่าวอ้างจริงหรือไม่ และยุทธศาสตร์ที่สอง เรียกว่า ยุทธศาสตร์ “ตามไปดู” คือ การที่กลุ่มผู้ชุมนุมอ้างว่าจะตามนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไปทุกแห่งโดยไม่ปราศจากอาวุธ³⁶

ยุทธวิธีดังกล่าวถือว่าเป็นการแทรกแซงทางตรงโดยสันติวิธี นั่นคือ การแทรกแซงเข้าไปในสถานการณ์เพื่อมุ่งจะแยกสลาย กระทั่งทำลายแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นอยู่ และมุ่งจะสร้างแบบแผนพฤติกรรม นโยบายความสัมพันธ์หรือสถาบันซึ่งเป็นที่พอใจขึ้นมา³⁷

2 พลวัต

9. เปลี่ยนพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามโดยเปลี่ยนใจของเขา (Conversion)

หลังการประกาศพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ กล่าวปราศรัยในที่ชุมนุมบริเวณแยกราชประสงค์ เรียกร้องให้ทหารและตำรวจพิจารณาสถานการณ์และตัดสินใจว่าจะเลือกยืนอยู่ข้างใคร “หากเลือกอยู่ข้างรัฐบาล จะต้องจับอาวุธเข้าเผชิญหน้าประชาชนที่ปักหลักไม่ยอมถอย

³³ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, “Civil Disobedience: การดื้อแพ่ง”, หน้า 45; อ้างใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อารยะขัดขืน*, หน้า 14.

³⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อารยะขัดขืน*, หน้า 22-25.

³⁵ เพิ่งอ้าง, หน้า 6.

³⁶ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 22 มีนาคม 2553, หน้า 19.

³⁷ ยีน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), *อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง*, หน้า 180-187.

ต้องใช้อาวุธเช่นฆ่าประชาชนเพื่อรักษานายอภิสิทธิ์เพียงคนเดียวให้เป็นนายกต่อไป แต่หากทหารกล้าที่จะยืนอยู่ข้างประชาชน ทันทีที่มีคำสั่งให้ใช้กำลังปราบปรามประชาชน ให้ทั้งหมดวางอาวุธและเดินมาอยู่ข้างประชาชน จะมีนายกอภิสิทธิ์เพียงคนเดียวที่ต้องเดินลงจากอำนาจ”³⁸

คำประกาศดังกล่าวอาจสามารถอธิบายในทางทฤษฎีได้ว่าเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อของคู่ต่อสู้ให้หันมายอมรับจุดหมายของผู้ใช้สันติวิธี (Conversion) การเปลี่ยนทัศนคติดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเพราะเหตุผล อารมณ์ ความเชื่อหรือระบบศีลธรรมของฝ่ายตรงข้าม และมีเงื่อนไขสำคัญอยู่ที่ความเต็มใจเสียสละอุทิศตนเพื่อยืนยันความเชื่อและวัตถุประสงค์ของผู้ใช้สันติวิธี หากฝ่ายตรงข้ามแลเห็นความจริงใจดังกล่าว ก็จะสามารถต่อผู้ใช้สันติวิธี และหันมาทบทวนทัศนคติของเขาที่มีต่อกลุ่ม ความคิด และเป้าหมายเหล่านั้น ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นบันไดเบื้องต้นไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตลอดจนนโยบายหรือสถาบันของฝ่ายตรงข้ามได้ในที่สุด³⁹

10. เปลี่ยนพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามด้วยการสร้างเงื่อนไขกดดันพลังต่าง ๆ ที่แวดล้อมเขาอยู่

ความเปลี่ยนแปลงจำนวนมากโดยสันติวิธีไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคู่ขัดแย้งมีทัศนคติที่เปลี่ยนไป แต่เป็นผลมาจากเงื่อนไขกดดันที่แวดล้อมฝ่ายตรงข้ามนั้นอยู่ ทำให้จำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรม แม้จะเห็นเจตจำนงของเขาก็ตาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคู่ขัดแย้งต้องการลดทอนการสูญเสียที่จะเกิดขึ้น หากไม่ยอมตามข้อเรียกร้องของผู้ใช้สันติวิธี หรือเพราะกลุ่มผู้ต่อต้านคัดค้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนเกินกว่าจะปราบปรามให้ยอมจำนนได้ กล่าวคือที่มาแห่งอำนาจของฝ่ายตรงข้ามนั้นจะถูกลดทอนหรือถูกทำลายด้วยวิธีการไร้ความรุนแรง หากไม่ยินยอมและยังให้การต่อสู้ดำเนินต่อไป เขาอาจไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ และเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในที่สุด⁴⁰

อาจกล่าวได้ว่า ยุทธวิธีที่ผ่านมาของกลุ่มคนเสื้อแดง หากไม่ใช่เพื่อบุกกดดันรัฐบาลโดยตรง ก็ล้วนแต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้กลุ่มพลังต่างๆ ที่แวดล้อมรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งเพื่อเรียกร้องกดดันให้เกิดการยุบสภา ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของกลุ่ม นปช. อาจกล่าวได้ว่าการชุมนุมใหญ่ทั้งที่บริเวณแยกผ่านฟ้าและราชประสงค์ ตลอดจนการเคลื่อนพลไปยังบริเวณต่างๆ ซึ่งส่งผลให้การจราจรติดขัดไปทั่วเมือง อีกทั้งองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ต้องปรับเปลี่ยนเส้นทางเดินรถกว่า 50 เส้นทาง ขณะที่การปักหลักชุมนุมที่บริเวณแยกราชประสงค์ทำให้ห้างสรรพสินค้าใหญ่ทั้ง 8 ห้างรอบพื้นที่ต้องปิดทำการ

³⁸ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 9 เมษายน 2553, หน้า 12.

³⁹ Gene Sharp, *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Potential*. (Canada: Extending Horizons Books, 2005), 415-417.

⁴⁰ *Ibid.*, 417-421.

นับตั้งแต่วันที่ 3 เมษายนเป็นต้นมา⁴¹ ก่อความสูญเสียให้แก่ธุรกิจค้าปลีกในย่านเศรษฐกิจสำคัญนี้สูงถึงประมาณวันละ 1,000 ล้านบาท⁴² ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเพิ่มแรงกดดันให้รัฐบาลยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของกลุ่มคนเสื้อแดง อย่างไรก็ตาม ย่อมไม่อาจปฏิเสธได้ว่ายุทธวิธีบางประการ แม้จะถือเป็นสันติวิธี กล่าวคือ ไม่ใช่การใช้หรือขู่จะใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นในทางกายภาพ แต่เมื่อการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้คนอย่างกว้างขวาง โดยไม่อาจอธิบายข้ออ้างรองรับ (Justification) หรือความเชื่อมโยงของยุทธวิธีกับเป้าหมายของผู้ใช้สันติวิธีได้โดยตรง อาจก่อให้เกิดแรงต่อต้านจากสังคมต่อกลุ่มผู้ใช้ยุทธวิธีนั้นๆ มากกว่าจะเห็นคล้อยตาม ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์การรวมกลุ่มของคนที่ไม่เห็นด้วยและต่อต้านกลุ่มคนเสื้อแดงที่มีเพิ่มมากขึ้น⁴³

3 ข้อจำกัด

11. สันติวิธีขึ้นกับการเตรียมตัวเตรียมการ

ความสำเร็จของการใช้สันติวิธีโดยกลุ่ม ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมในการจัดการและเตรียมการ เช่นเดียวกันกับการจัดองค์กรในรูปแบบอื่นๆ ความพร้อมในที่นี้หมายถึง ความพร้อมด้านข้อมูล ตลอดจนความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ การวางแผน การกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธี การระดมคนและทรัพยากร รวมถึงการฝึกฝนอบรมผู้ใช้สันติวิธีให้มีความพร้อมทางกาย กล่าวคือ มีสุขภาพแข็งแรงและมีทักษะในการป้องกันตนเอง (โดยปราศจากอาวุธ) มีความพร้อมด้านสติปัญญา คือ เข้าใจประเด็นปัญหาและยุทธวิธี มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนมีความพร้อมในด้านอารมณ์ความรู้สึกให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดได้⁴⁴

ในแง่การวางแผนเตรียมการ กลุ่มคนเสื้อแดงเริ่มต้นการชุมนุมใหญ่ครั้งนี้โดยร่วมกันระดมทุนเพื่อสนับสนุนค่าน้ำมันรถในการเดินทางมาชุมนุมใหญ่ในกรุงเทพฯ ภายใต้โครงการ “ร่วมใจซื้อน้ำมันไ้รัฐบาล 1

⁴¹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 4 เมษายน 2553, หน้า 11.

⁴² หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 7 เมษายน 2553, หน้า 16.

⁴³ ดูกลุ่ม “กูไม่เอา ‘เสื้อแดง’”, <http://www.facebook.com/SayNo.to.redshirt?ref=ts> หรือ “มันใจว่าคน ไทยเกิน 1 ล้านต่อต้านการยุบสภา”, <http://www.facebook.com/pages/mnci-a-khn-thy-kein-1-lan-tx-tan-kar-yub-spha/114169001938424?v=info&ref=ts> ในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก (สืบค้นเมื่อ 24 เมษายน 2553) ซึ่งเป็นที่มาของการรวมตัวแสดงพลังในนามของ “คนสีลม” หรือ “กลุ่มเสื้อหลากสี” ในเวลาต่อมา

⁴⁴ พระไพศาล วิสาโล, *สร้างสันติด้วยมือเรา*. (นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550), หน้า 106-107.

ล้านคน 1 ล้านคน”⁴⁵ ขณะที่การเตรียมกายและใจ นายขวัญชัย ไพรพนา ประธานชมรมคนรักอุดร อ้างว่าได้เน้นย้ำกับสมาชิกกว่า 200 คนอยู่เสมอ ห้ามไม่ให้ดื่มสุรารายอย่างเด็ดขาด หากพบเห็นจะให้กลับบ้านในทันที⁴⁶

ตัวอย่างที่น่าสนใจในเรื่องการเตรียมความพร้อมของผู้ใช้สันติวิธีจากกรณีศึกษานี้ ได้แก่ ปราบฏการณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน ซึ่งกลุ่มคนเสื้อแดงประกาศจะเดินขบวนไปทั่วเมือง เพื่อเชิญชวนให้คนกรุงเทพมหานครร่วมขับไล่รัฐบาลภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก่อนที่จะมีการตั้งแถวเคลื่อนขบวน นพ.เหวง โตจิราการ แกนนำและหัวหน้าหน่วยสันติวิธีของ นปช. ได้กล่าวชี้แจงและชักชวนกับมวลชนถึงวิธีการเดินขบวน อันประกอบด้วยหลัก “3 ไม่” ได้แก่ ไม่โกรธ ไม่รุนแรง ไม่ตอบโต้ และ “3 ส่ง” คือ ส่งยิ้ม ส่งความรัก ส่งความสุข⁴⁷ กระนั้น เมื่อขบวน นปช. เคลื่อนมาจนถึงบริเวณแยกราชเวที มีกลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มคนเสื้อแดงขว้างขวดแก้วจากตาดฟ้าอาคารพาณิชย์ ตกลงมายังพื้นแตกกระจาย สร้างความไม่พอใจแก่ผู้ชุมนุม ซึ่งเตรียมจะบุกขึ้นไปบนอาคาร แต่แกนนำก็รีบประกาศห้ามปรามและเคลื่อนขบวนต่อไป⁴⁸

ตัวอย่างที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่ง คือ การที่นายอริสมันต์ พงษ์เรืองรอง นำมวลชนคนเสื้อแดงจำนวนหนึ่งบุกเข้าไปในอาคารรัฐสภา เมื่อวันที่ 7 เมษายน ถูกมองว่าส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของ นปช. จนแกนนำกลุ่มคนเสื้อแดงต้องออกมาชี้แจงว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการตัดสินใจของนายอริสมันต์เพียงคนเดียว และยืนยันวันแกนนำ นปช. ส่วนใหญ่ยังยึดแนวทางสันติวิธี⁴⁹

ในทางทฤษฎี การรักษาวินัยโดยยืนหยัดจะไม่ใช้ความรุนแรง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการยั่วยุหรือการปราบปรามกดขี่ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของขบวนการสันติวิธี กลุ่มผู้ใช้สันติวิธีจะต้องยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เช่นนั้นก็กลายเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่ฝ่ายตรงข้าม และบั่นทอนขบวนการสันติวิธีให้อ่อนแอลง ทำให้กลุ่มผู้ใช้สันติวิธีนั้นมีอัตราเสี่ยงสูงที่จะพ่ายแพ้⁵⁰

12. ใช้สันติวิธีแล้วอาจเผชิญกับความรุนแรงจากฝ่ายตรงข้ามได้

⁴⁵ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2553, หน้า 17.

⁴⁶ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 13 มีนาคม 2553, หน้า 15.

⁴⁷ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2553, หน้า 2.

⁴⁸ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2553, หน้า 2.

⁴⁹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 8 เมษายน 2553, หน้า 16.

⁵⁰ ยืน ชาร์ป (เขียน) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์ (แปล), อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง., หน้า 104 และ 151.

ข้อจำกัดซึ่งกลายเป็นมายาคติสำคัญประการหนึ่งสันติวิธี คือ ความเข้าใจที่ว่าผู้ใช้สันติวิธีจะไม่ถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรง ในความเป็นจริง ไม่มีหลักประกันได้รับรองได้ว่า เมื่อใช้สันติวิธีแล้ว คู่กรณีจะไม่ตอบโต้ปราบปรามด้วยความรุนแรง การคาดหวังว่าจะไม่ถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรง เป็นเพียงความเข้าใจผิดและความประมาทที่อาจส่งผลเลวร้ายต่อผู้ใช้สันติวิธีได้ เพราะทำให้ขาดการเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ และอาจใช้ความรุนแรงเข้าตอบโต้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสและสร้างความชอบธรรมให้แก่คู่กรณี ในการใช้ความรุนแรงกับตนได้อย่างเต็มรูปแบบ⁵¹ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมทั้งกายและใจ ตลอดจนการฝึกฝนวินัยของผู้ใช้สันติวิธี ซึ่งในที่นี้หมายถึงมวลชนคนเสื้อแดง เจ้าหน้าที่ตำรวจ-ทหารที่ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมของ นปช. จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จร่วมกันในการป้องกันไม่ให้สถานการณ์บานปลายไปสู่ความรุนแรง

13. ใช้สันติวิธีแล้วอาจไม่ประสบผลสำเร็จก็เป็นได้

สันติวิธี ในฐานะวิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีคุณสมบัติประการหนึ่งที่ไม่ต่างกับวิธีการไปสู่เป้าหมายอื่นๆ นั่นคือ ไม่สามารถรับประกันความสำเร็จได้ในทุกกรณี ความสำเร็จของสันติวิธีย่อมต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขขององค์ประกอบมากมาย ทั้งเงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายในของกลุ่มผู้ใช้สันติวิธี⁵² การจะสามารถตอบคำถามว่าความพยายามใช้ “สันติวิธี” ในสังคมไทยปัจจุบันประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด อาจต้องอาศัยเวลาและการเฝ้าติดตามพัฒนาการของสถานการณ์อย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม การประเมินความสำเร็จของสันติวิธีดังกล่าว ย่อมเป็นผลมาจากการนิยามว่าอะไรคือความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่ยังรากลึกครั้งนี้

บทสรุป: ความสำเร็จของสันติวิธีท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง

หากจะประเมินความสำเร็จของสันติวิธีโดยจำกัดอยู่บนพื้นฐานความต้องการของคู่ขัดแย้งทางการเมือง อาจต้องสรุปว่ายังไม่มีฝ่ายใดประสบความสำเร็จเลย กล่าวคือ รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะยังคงบริหารประเทศต่อไป ไม่ได้ประกาศยุบสภาตามที่กลุ่มคนเสื้อแดงเรียกร้อง ในทางกลับกัน รัฐบาลซึ่งต้องการจะบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ก็ล้มเหลวอย่างชัดเจน

⁵¹ พระไพศาล วิสาโล, *สร้างสันติด้วยมือเรา*, หน้า 110.

⁵² เพิ่งอ้าง, หน้า 109-110.

โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารและผู้ชุมนุม จากผลของการ “ขอคืนพื้นที่” เมื่อคืนวันที่ 10 เมษายน 2553 จนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 25 ศพและมีผู้บาดเจ็บกว่า 865 ราย⁵³

ดังนั้นแล้ว หมายความว่าความพยายามใช้สันติวิธีท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองในครั้งนี้มีความล้มเหลวหรือ?

ก่อนหน้าเหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 10 เมษายน คงยากจะมีใครปฏิเสธได้ว่าความพยายามยึดมั่นในสันติวิธีของคู่ขัดแย้ง ทั้งการชุมนุมแสดงพลังโดยปราศจากอาวุธของประชาชนและการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐ มีส่วนสำคัญให้ตัวแทนจากรัฐบาลและแกนนำกลุ่มผู้ชุมนุม นปช. สามารถนั่งโต๊ะเจรจาร่วมกันถึงสองครั้ง ในวันที่ 28 และ 29 มีนาคม 2553 แม้ว่าการเจรจาระหว่างสองฝ่ายจะยังไม่สามารถนำไปสู่ข้อยุติของความขัดแย้ง แต่กระบวนการเจรจาดังกล่าวก็ได้จุดประกายความหวังให้แก่สังคม อีกทั้งยังเป็นอีกหมุดหลักสำคัญในเส้นทางสันติวิธีและประชาธิปไตย⁵⁴

แม้เมื่อการเจรจาระหว่างทั้งสองฝ่ายยุติลง และเกิดเหตุรุนแรงในคืนวันที่ 10 เมษายนตามมา ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกลับยิ่งชัดเจนว่าความรุนแรงไม่ใช่คำตอบสำหรับความขัดแย้งในครั้งนี้ ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเขตกรุงเทพและปริมณฑล จำนวน 1,084 คน หลังเหตุการณ์ปะทะผ่านพ้นไปเพียง 1 วัน พบว่า ผู้คนกว่าร้อยละ 40 เห็นว่าการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในครั้งนี้⁵⁵ ขณะที่ ทั้งพลทหารและสมาชิกกลุ่ม นปช. ที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ปะทะ ต่างก็รู้สึกเหมือนกันว่าไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรงแบบนี้ขึ้นกับใครอีก⁵⁶

ถึงแม้สันติวิธีจะไม่เคยรับประกันว่าผู้ปฏิบัติการจะไม่เผชิญกับความรุนแรงจากฝ่ายตรงข้าม แต่ความตั้งใจให้เกิดความสูญเสียไม่ว่าต่อผู้ใดฝ่ายใดเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ก็คงไม่อาจถือเป็นชัยชนะของสันติวิธีไปได้ เป็นไปได้ไหมว่าในวันนี้ คู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายและสังคมไทย จะร่วมกันนิยามชัยชนะแห่งสันติวิธีท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้เสียใหม่ กล่าวคือ ความสำเร็จแห่งสันติวิธีสำหรับฝ่ายรัฐบาลอาจหมายถึง การบังคับใช้กฎหมายโดยไม่ให้เกิดความรุนแรงและการสูญเสียขึ้นอีก ขณะที่ความสำเร็จสำหรับกลุ่มคนเสื้อแดง

⁵³ “ศูนย์เฮอร์วอดแ่งผู้เสียชีวิตเหตุ 10 เม.ย.เพิ่มอีก 1 คน รวม 25 คน”, สำนักข่าวไทย, <http://www.mcot.net/content/45672> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2553)

⁵⁴ ชญานิชฐ์ พูลยรัตน์, “ความพ่ายแพ้ของสันติวิธี?” ใน หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 23 เมษายน 2553, หน้า 2.

⁵⁵ “ผลการสำรวจความคิดเห็นเรื่องการปะทะกันระหว่าง‘ทหาร’กับ‘กลุ่มเสื้อแดง’”, สวนดุสิตโพล, http://dusitpoll.dusit.ac.th/polldata/2553/2553_040.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2553)

⁵⁶ ชญานิชฐ์ พูลยรัตน์, “ความพ่ายแพ้ของสันติวิธี?”

อาจหมายถึง การแสดงให้เห็นถึงความไม่ยอมรับในรัฐบาลโดยไม่มุ่งสร้างความเกลียดชัง และพยายามให้ได้มาซึ่งข้อเรียกร้องพื้นฐานของตน คือสังคมที่เป็นธรรม โดยยังคงรักษาชีวิตของมวลชนเอาไว้ได้⁵⁷ ส่วนชัยชนะแห่งสันติวิธีสำหรับสังคมไทย อาจวางอยู่บนพื้นฐานสำคัญที่ว่า สังคมสงบสันติที่เราต่างเรียกร้อง ย่อมต้องก่อร่างสร้างขึ้นมาจากความอดทนอดกลั้น ความเข้าใจและเอื้ออาทรต่อกันในวันนี้

⁵⁷ เฟิงอ้าง.